

21 آذر ژورنالیندان

ایسماعیل شمس

21 آذر گونو، عۆمره یازیلان گونلردن ان اؤنملیسی

ایران دؤولتی ترمجه یارانمیش آذربایجان دموکرات فیرقه سینین فعالیتینین قارشیسینی آلماق مقصدیله 1945-جو ایل آذر آیینین 7-ده تنهراندان طیاره ایله سهام اولسلطنه بیاتینی تبریزه اوستاندار (ایجرا حاکیمی) گؤندردي. اونو آنجاق بیر نئجه ایداره ریسسی. قارشیلادی. نه ینرلی اهلیدن، نه ده فیرقه دن اونو قارشیلایان اولمادی. سهام اولسلطنه 12-آذرده اعلان ائدرک، اؤزونو وطنپرور و آذربایجان خالقینین دوستو کیمی تانیتدیریب، فیرقه باشچیلاری ایله موداکیرملر آپارماغا حاضر اولدوغونو بیلدیردی.

نهایت، سهام اولسلطنه نین ایصراری ایله ذکا اولدو له نین ائوینده فیرقه باشچیلاری ایله اونون گؤروشو اولدو. موداکیرمه سهام اولسلطنه ایران دؤولتینین فیکیرلرینی تکرار ائدرک، آذربایجانین ایکی پرینسیپال طلبینی: آنا دیلینین رسمی تانینماسینی و آذربایجانین موختاریتینی رد ائتدی. بئله لیکله ده، موداکیرملر نتیجه سیز بیتدی.

آذربایجان دموکرات فیرقه سی بو قرارا گلدی کی، سازیش سییاستینی بوراخیب، سیلا و ملی موباریزه یه باشلا سین. فداییلر تبریزده و دیگر شهرلرده فعالیتنه باشلادیلار. ژاندارم و حربی قووه لمر موقاویمت گؤستر مه ییب، تسلیم اولماغا باشلادیلار. فیرقه میلی حؤکومتین تشکیلی اوچون حاضر لیک گؤروردو. آذربایجان خالقی صبیر سیز لیکله بو گونو گؤزله ییردی.

21 آذر گونو آذربایجان تاریخینده گورونمه میس تاریخی بیر گون اولدو. همین گون تبریزین کوچه و میدانلاریندا شنلیکلر تشکیل ائدیلمیشدی. تبریزده اهالی، صیفیندن آسیلی اولمایاراق، شنلیکده ایشتیراک ائتمک اوچون کوچلره چیخمیشدی.

دیگر شهرلردن گلیمش فدایی دستلری تبریزین اطرافیندا و داخلینده امین-آمانلیغی قوروماغا و نیظام-اینتیظامی برپا ائتمگه نظارت ائدیردی. من 21 آذر گونو "آذربایجان" قزنتی رنداکی سییاسیندا ساعات 8-دن 9-دک تبریزدن و دیگر شهرلردن گلن خبرلری آلیردیم.

ساعات 9-دا آذربایجان میلی مجلسینین ایلك ایجلاسینی باشجا هامیدان بویوک اولان محمد تقی رفیعی (نیظام اولدو له) اؤز چیخیشی ایله آچدی. ایجلاسدا نوماینده لردن 75 نفر ایشتیراک ائدیردی. میر رحیم ویلاهی مجلسین داخللی نیظامنامه سینی اوخودو و نیظامنامه بیر سسله قبول ائدیلدی. داها سونرا، گیزلی سسله مجلسین ریاست هنیاتی سئچیلدی. میرزه علی شبوستر رییس، صادق بادقان، حوسنین جودت و محمد تقی رفیعی موعاوین، میر رحیم ویلاهی و محمد عظیما مونشی (کاتب، کومچی) سئچیلدی.

میرزه علی شبوستر چیخیش ائدرک فیرقه صدري پیشهورنین باش نازیر اولماسی حاقیندا تکلیفینی بیلدیردی. بو فیکیر ینکدیلیلکله قبول ائدیلدی. پیشهوریه تاپشیریلدی کی، اؤز دؤولت کابینه سینی گون اورتادان سونراکی ایجلاسدا

مجلسه تقديم انتسين. گون اورئادان سونرا پيشهوري 12 نازيري مجلسه تقديم اندهرک دندي: "ببزم خارجي ايشلر نازيرليگيميز ايران خارجي ايشلر نازيرليگيدير. چونکي بيز ايراندان آيريلماق ايسته ميريك".

مؤداکيرملر بيتديکن سونرا دوکتور جاويد و الهامي يه تاپشيريلدي کي، تئهراندان گوندريلميش اوستاندار سهام اولسلطنه يه آذربايجان ميلي مجلسي نين تشکيليني و اونون تئهرانا قاييتمالي اولدوغونو بيلدير سينلر.

سهام اولسلطنه 22-آزده تبريزي ترک انديب تئهرانا قاييتمالي.

21 آذر حرکاتی اولمزدير!

21 آذر حرکاتي تکجه آذربايجاندا يوخ، بوتون ايراندا، بلکه ده ياخين و اورتا شرقده باش وئرميش تاريخي بير حرکات اولموشدور. مشروطه اينقيلابي شاهليق و موطلقبينتين جينايتکار قووه لري نين کومگي ايله آياريلميش سيياستين علئيهينه اولموشسا، 21 آذر حرکاتي دموکراتيک، اوزونو ايداره حاکيميتي نين قورولماسي و خارجي ايمپرياليزم سيياستي علئيهينه بير حرکات ايدي. بو حرکات ايللر بويو خارجي دوولتيرين نوفوزو آلتيندا يئرلي مورجع قووه لر طرفيندن حوققلاري تاپدانميش ايران خالقلاري نين، خصوصيله آذربايجان خالقي نين نيچاتي و آزادليغي اوچون يول آچان اوميد منبعي اولموشدور. 21 آذر حرکاتي باش وئردیکده ايرانين ديگر ايالت و ويلايترلرينده آزادليق و دموکراتييا طرفداري اولان شخصلرين و ايران مطبوعاتي نين دنديکلري و يازديقلاري بونو ايثبات اندن دگرلي فاکتلاريدير.

21 آذر گونو ايرانين بير سيرا مطبوعات نومابنده لري، او جمله دن " ايران " قزنتي رنداكتورو جهانگير تفضلي، " نجات-ايران " قزنتي رنداكتورو فروزش، " رهبر " قزنتي رنداكتورو بزرگ علوي، " فرمان " قزنتي رنداكتورو عباس شاهنده و موخبيرلر: محمود هرمز، ايسماعيل پوروالي و ساير آذربايجانا گلमيش و ايران قزنتلرينده 21 آذر حاقيندا اوز فيکيرلريني يازميشلار.

ايسماييل پوروالي دوستو محمود تقضولي يه مکتوبوندا 21 آذر حرکاتي حاقيندا يازير:

" محمود جان، تبريزده بو گون موشاهيده اننديگيم وضعيتي تصوير انتمک منيم اوچون چتينيدير. بير چوخ شئير واردير کي، يازماق و دنمکله اونلاري گؤسترک اولماز. اونلاري تصوير انتمک اوچون رساملاردان، موسيقيشوناسلاردان و شاعيرلردن يارديم آلماق لازيمدير. چونکي بو گون تبريزين صاف فضاسي آلتيندا جانلانان حيسيات، دؤبونن اورکلر، کيشي و قادينلاري بوروموش هيجان دالغاسي، تبريزين يئني بير رنگه بويانماسي، بونلارين هاميسي يوزلر و مينلرله نغمه لرین يارانماسينا، رسامليق تابلولاري نين حاضيرلانماسينا و ميليونلارلا شعيرلرين قوشولماسما زمين يارادير. من اينانيرام کي، بو عزيز تبريزده اولان قاينار، هيجانلي، باشلارين. ايچريسندن، بويوک رساملار، شاعيرلر و موسيقيشوناسلار چيخاجاق، آذربايجاندا باشلانميش بو گونکو عظمتلي حرکاتي صاباح هينديستان سرحدينه چاتدیراجاقلار و ابدي اولراق اونو حيفظ انده جکلر. "

ايرانين دموكراتيک قزنتلري 21 آذر حرکاتيني آذربايجان خالقي نين قانوني حاقلاري کيمي تقديم انده رک دستکله بيريديلر. " ايران " قزنتي يازير:

" آذربايجان خالقي نين بير چوخ ايسته ديکلري ايران خالقلاري نين ايسته ديکلريدير کي، بو گون اولکه نين هر بير گوشه سيندن، ريضا شاه قالقلاري نين نئيزه سي آلتيندان ائشيديلير. بو گون اولکه نين سيياستچيلري آرتيق آذربايجان خالقي نين ايسته ديکلريني حياتا کئچيرمک مجبوريتينده ديرلر. اونلار اساس قانونون تصديق ائتديگي حوققلاري تکجه آذربايجان خالقي اوچون دنئيل، بوتون ايران خالقلاري اوچون اسيرگه ممليديرلر. "

" فرمان " قزنتي نين رئاكتورو يازير: "

-... ستاررخان و خيياباني حرکاتي دا ايراندان آيريلماق و تجزييه طلبليک آدي ايله توهمتلنديريلميشدير. بيز قطعي صورتده باشا دوشموشوک کي، دموکرات فيرقه سي ميلي بير فيرقه اولراق، آذربايجان خالقي نين ماراغي عکس ائتديرير. بيز دموکرات فيرقه سي نين بير چوخ باشچيلاري ايله دوست و تانيشيق، اونلاري وطنپرور و ايراني سئون اينسانلار کيمي تاني ييريقي. بيز قطعي صورتده بيليريمک کي، پيشهوري سئييد ضييالاردان، دوکتور طاهيرلردن قات-قات آرتيق وطنپروردير.

آذربايجان خالقي دا بيزيم کيمي او ايالتي ايرانين بير حيصه سي بيلير و ديگر ايراني قارداشلاري ايله بيرليکده ايراني بو قانسوران جانوارلاردان قورتارماق ايسته بير. "

" کئيهان " قزنتي يازير:

" بو آيدين بير مساله دير کي، دونيانين هر نوقطه سينده حاکيم دايره لرین و حاکيم رئژيمين عليهيئه بونلميش حرکات توهمتلرله قارشيلانير. مشروطه حرکاتيني قالديرانلار دا بو توهمتلره معروض قالميشلار، " اشرار " و " مجراجو " آدلانديريلميشلار. شوبهه بوخدور کي، ايرانين شيماليندا دموکراتلارين حرکاتي ايرانين ان اهميتلي تاريخي حاديئه لریندندير. بو حرکات ايرانين بوتون شهرلرينه کئچرسه، نتيجه ده شرق تاريخينده يني فصيل باشلاناجاقدير. "

خارجي مطبوعاتدان بير سيراسي بئله آذربايجاندا کي 21 آذر حرکاتيني ايراندا مورجع رئژيمين آرادان قالديريلماسي اوچون بويوک عامل حساب ائتميشدير.

آذربايجانين دموکرات باشچيلاري اوز چيخيشلاريندا و مطبوعاتدا ايسته ديکلري حوققلارين بوتون ايراندا حياتا کئچيريلمه سيني تاکيد ائتميشلر.

لاکين بونلار باخمياراق ايرانين ساتقين دؤلت باشچيلاري و مورجعلر قورخويا دوشوب آذربايجان حرکاتي عليهيئه تصبيق گؤسترمگه چالشميشلار. ديگر طرفدن ايراني ايشغال ائتميش روس، اينگيليس و آمريکا دؤلتلري کاغيد اوزرينده اولماسا دا، عملي شکیلده ايران تورپاقلارين ايکي نوفوز دايره سينه بوله رک، موحاربه ايله آينميش بير اولکه کيمي ايراندا، اوز منافعلريني قوروماق مقصدي ايله ايسته ديکلري کيمي موداخيله ائتميش، آزادليق طرفدارلارين اولان يئرلي کادرلارا يول وئرميه رک اوز طرفدارلارين دؤلت ايشلرينه ايره لي چکميشلر. بوندان علاوه آنتانتا

دوئلري نين رقابتي گوندن- گونه شيددتلنميش بير-بيري علنيهينه تبليغات يياراق موعين داخيلي دايره لري و شخصلري تحريك انتميش، بئله ليكله، ايران آزادليق طرفدارلاري نين بيريشمه سي و بيرگه حركت انتمه سينه مانعه لر تورتيميشلر. ايراني توتاليتار حوكومتي و مورتجملر بو وضعيتدن ايستيفاده انتميشلر. خارجي اولكه لر اوز منافعلريني ساخاليب، قوروماق اوچون 21 آذر حرکاتي نين و نتيجه ده ايران آزادليغي نين تاپدالانماسينا كومک انتميش، ايراندا كنچميشدن داها آرتيق ايرتيجاچي بير رنژيم يارانميشدير.

لاکين 21 آذر حرکاتي روحيه سي اولمزدير. آذربايجان خاقي اوز ميلي حوكومتيني برپا انده جک، تاريخ بويو ايران خالقاري نين آزادليغيندا عؤدهسینه گؤتورموش اولدوغو قاباقجيلليغي يئرینه يئنيره جک و ايران خالقاري نين آزاد و دموکراتيک بير حياتا چاتماسي اوچون ده يول آچاقدير.

میلی حوکومتين ایلدؤنومو (54 ایل)

حورمتلي خانيملار، حورمتلي آغالار، عزيز سويداشلار! بيز بو گون بورايا گونئي آذربايجانين تاريخينده ان پارلاق و ان علامتدار گون اولان " 21 آذر " گونونون 54-جو ایلدؤنومو موناسيبتيله توپلانميشيق.

گونئي آذربايجانيلارين طلبه هميشه آزادليق و دموکراتيا اولموشدور. ايران مشروطه اينقيلابي آنجاق آذربايجانين غيئرتلي، آزادليقسؤور اوغولاري نين موباريزه سي نتيجه سينده يارانميش و آنجاق اولارين قاني باهاسينا مشروطه قانوني - اساسي آلميشدير.

تاريخ بويو خارجي سيياستين موختليف تاثيرلري و اولارين ال آلتيسي اولان مورتجع حاکيم دايرير آزادليق و دموکراتيا حرکاتيني بوغماغا، الده انديلميش ناييلتلري پوچا چيخارماغا چالشميش، آزادليق حرکاتي رهبرلريني اولومه موکافاتلانديرميشدير. مشروطه اينقيلابيندا قانلي باريشماز موباريزه لره قورخماز فدايي ستاررخان باشچيلىق انتميشدير. لاکين حيله ايله اونو تنهرانا آپاريب، خاينجه سینه اولدورموشلر. ستاررخان حرکاتيندا اليه توفنگ آليب مواهيدلرله چيگين-چيگينه موباريزه آپاران آذربايجانلي عاليم، روحاني و فيلوسوف شئخ محمد خيياباني آذربايجانين اينقيلابي حرکاتي نين سونراكي مرحله سيني داوام انتديرميشدير. او، ايسترسه ايران پارلامنتينده نوماینده اولدوغو زامان ايسترسه ده تبريزده آذربايجان دموکرات فيرقه سيني تشکيل اننديگي زامان چار روسيياسي ايله اينگيلتره آراسيندا باغلانميش، ايراني ايکي نوفوز دايره سینه بؤلن موقاويله نين و داها سونرا همین موقاويله نين مضمونونو داشييان 1919-جو موقاويله سي نين علنيهينه کسکين موباريزه انده رک منفور نييتلري پوچا چيخاريب، او موقاويله لري قبول ائتمک ايسته ين خاين ايران حوكومتي باشچيلاري نين خيانتلريني ايفشا انتميشدير. لاکين " ايران دموکرات فيرقه سي " عوضو اولان موخبيرولسلطنه آذربايجاندا اولان داخيلي خاينلرين و قازاقلارين ايله خييابانيني فاجيعه لي بير شکیلده اولدورموشدور.

تاریخ گۆستر میشدیر کی، ایستر خاربیجی دؤولتترین، ایستر سه ده داخلی مورتلرین تورتدیکلری فاجیعه لر و تضییقلر آذربایجان خالقی نین ایراده سینی هئج وخت سیندیر مامیش، موباریزه سیندن دؤندر مه میشدیر. اینگیلتره نین بیله اوزون مودت ایران خالقلارینا حاکیم کسلیمیش ریضا خانین مطلقیت و دیکتاتورلوق رژیمی نین آذربایجان خالقی نین باشینا گنبردیگی موصیبتلر و محرومیتلر آذربایجان خالقینی سارسیتمامیشدیر.

ریضا شاه رژیمی دنوریلدیکن سونرا 1941-جی ایله آذربایجان خالقی اوز میلی حوققلارینی برپا ائتمک اوچون آیاغا قالمیشدیر. بو موباریزه یه رهبرلیک اندن " آذربایجان جمعیتی " و اونون اورقانی اولان " آذربایجان " قزنتی " آذربایجان آذربایجانلار ایداره ائتمه لی و اولار اوز موقددراتینی اوزلری تعیین ائتمه لیدیر - شو عاری ایله فارس شووینستلری نین و آذربایجان ایشغال اندن خاربیجی قوشونلارین تضییقی و غیری-قانونی نوفوزونا قارشی موباریزه یه باشلامیشلار. ریضا شاهین دیکتاتور رژیمیندن خیلاص اولموش آذربایجان خالقی طرفیندن بو حرکات رغبتله قارشیلانمیشدیر. لاکین " آذربایجان جمعیتی " و " آذربایجان " قزنتی هم ایران حاکیم دایره لری، هم ده ایشغالچی قوووه لر طرفیندن هوجوما معروض قالمیش جمعیت و قزنت باغلانمیش و باشچیلاری ایشغالچی قوووه لر طرفیندن گونئی آذربایجان سورگون اندیلیمیشلر. لاکین اولار سورگونده کی تضییقلره باخمایاراق یئنه ایمکان تاپان کیمی تبریزه قاییدا بیلیمیش و اینقیلابی حرکاتی داوام ائندیرمگه نایل اولموشلار. " آذربایجان جمعیتی " ندن سونرا تهراندان یارانمیش " حیزبی توده بی ایرانین " شوعه سی تبریزه آپچلمیش. تجروبه گۆستر میشدیر کی، صینیفی موباریزه آپاران بو حیزب آذربایجان و ائلجه ده ایراندان موفقیقت الده انده بیلمه میشدیر. چونکی، ایران صنایع اولکه سی یوخ، کند تصروفاتی اولکه سیدیر و اورادا؛ جمعیتین اکثریتینی اورتا میلی بورژوازییا تشکیل ائدیر. 1944-جو ایله خالقین بوتون طبقه لری نین ایشتیراکی ایله سنید جفر پیشهوری نین باشچیلیغی آلتیندا " آذربایجان دموکرات فیرقه سی " تشکیل اندیلیمیشدیر.

1324-جو ایل آبان آبی نین 29-30-دا گونئی آذربایجانین بوتون شهرلری و کندلری نین نوماینده لری؛ توپلانمیش قورولتایدا تهراندان حؤکومتینه و بؤیوک دؤولتلره بیانات گوندیریلیمیشدیر. بیاناتدا: دئییلردی:

1- آذربایجان خالقی نین اوز میلیتی، عادت و عنعنه سی واردیر. بونا گۆره ده، ایرانین اراضی بوتؤولوگونه و ایستیقلا لیتینه رعایت ائتمکله، اوز موقددراتینی حل ائتمکده آزاددیر.

2- ایرانین دیگر ایالت و ویلایتلری ایله آذربایجانین مدنی، ایقتیصادی و سیاسی علاقه سی اولدوغونا گۆره، یئنی ایرانین یارانماسیندا آذربایجان. خالقی اوز حاقلی طلبلرینی الده ائتمک ایسته بیر.

3- آذربایجان خالقی ایراندان یاشایان دیگر خالقلار کیمی ایرانین مرکزی حؤکومتینده و ایجتیماعی ایشلرینده ایشتیراک انده جک و ایران میلی مجلسینه نوماینده گوندیره جکدیر.

4- آذربایجان خالقی اوز داخلی ایشلرینی ایداره ائتمک اوچون حؤکومت تشکیل ائتمگه حاقلیدیر و بو، ایرانین بوتؤولوگونه، ایستیقلا لیتینه ضید دئییلدی.

1945-جی ایل دئکابری 12-ده گونئی آذربایجان خالقی اوز میلی مجلسینی و میلی حؤکومتینی یارانندی.

س.ج.پيشه‌وری 1325-جی ایل شهریبور آییندا تشکيل انديلميش کونفرانسداکي، چيخيشيندا آذربايجان ميلي مجلسي و ميلي حوکومتي نين ياراديلماسي حاقيندا ايضاحات وئره رک دنميشدير:

" بيزيم نشر انتديگيميز اعلاميه دن سونرا تنهران حوکومتي طرفيندن ظاهيرن بويوک ايختياراتلا آذربايجانا اوستاندار گوندريلميش. بيات ميلي حوکومتيميزين نوماینده لري ايله موزاکيره انتمک اوچون تيريزه گلدي. بيات مشروطه - قانونی-اساسيسي اوزره قبول انديلميش ايالت و ويلايت انجومنلريله راضيلغيني بيلديردي. لاکين مساله‌نين ايران شورا مجلسي طرفيندن تصديق انديلمه سي مساله‌سيني ايره لي سوردو و قطعي جاواب وئره بيلمه دي. بيز انجومنلرين فعاليتي نين داوامي اوچون تامينات ايسته ديمک. او تامينات دا وئره بيلمه دي. بنله ليکله دانيشيغيميز نتيجه سيز قالدي. بيز اوز ايراده ميزه آرخالاتراق " 21 آذر " گونو ميلي مجلسيميزي و ميلي حوکومتيميزي قوروب، سربست شکیلده ايشه باشلاديق " . پيشه‌وری دندي: " هامی بيلمه ليدير کي، بيز تنهراندا باشقا بير شني ايسته ميریک. سوز آذربايجانين ايراندان ايريلماسيندا دنيلدير. بونو ايديعا اندن ده يوخدور. بيز هنج واخت بنله ايديعا ايرلي سورمه ميشیک. سوز، کونستيتوسييانين قبول انتديگي دموکراتیک اوصوللارين ايراندا اجرا انديلمه سينده دير " .

پيشه‌وری ميلي مجلسين ايکينجي اجلاسیندا آذربايجان ميلي حوکومتي حاقيندا داخيلي و خاريجي شاييحه لر و تحريکات باره سينده دانيشراق دندي:

" 21 آذر " حرکاتي دونيادا ديپلوماتیک چکيشمه لرين شيددتلي کورراني تصادوف انتدي. بيزيم فعاليتيميز آرتديقا گوندن-گونه شيددتلمکده اولان بين الخالق چکيشمه لر کورراني بين الخالق سيياسته بيزيم مساله ميزي بيرينجي سيرايا کنجيرتدي. نهايت، آذربايجان مساله‌سي ديپلوماتیک و سياسي موباريزه لر مرکزيني تشکيل انتدي. موستملکه و موستملکه صاحيبلري دوشونوردولر کي، موحاربييه قورتارديقدان سونرا موستملکه خالقلاري اوز آزادليق و ايستيقلايتلريني الهه انتمک اوچون آياغا قالخسالار، اولارين قارشيسيني آلا بيلسينلر. بونا گوره ده آذربايجان حرکاتيندان بويوک واهيمه يه و قورخويا دوشوب، اونا باشقا بير آد وئرمک ايسته ديلر و بيزيم حاقلی ساده ايشيميزده مورکب بين الخالق ماجرا يارتماغا چاليشديلار. تقي زاده کيمي بين الخالق دللالار واسيطه سيله لوندوندا، واشينقتوندا و باشقا ديپلوماتیک بيغينجاقلودا هاي-کوي ساليب سويو بولانديرماق ايسته ديلر. اولار اوز اربابلاري کيمي جيدي-جهد انديرديلر کي، بيزيم نهضتيميزين بير اوچونو شورويلرين آياغينا باغلاسينلار و ايرانا بين الخالق کوميسيون گوندرمکه ايرانين داخيلي ايشلرينه موداخيله انتسينلر " .

من پيشه‌وری نين بو سوزلرينه بونو دا علاوه انتمک ايسترديم کي. آذربايجاني ايشغال اندن قووه لرین بير سيرا اوزباشينا، غنيري-قانوني ايشلري و ايران حوکومتيني قورخودوب، شيمال نفتيني آماق مقصديله سوونت قوشونلاري نين ايرانين مرکزينه دوغرو يئريديلمه سي يوخاريدا دنيلين بين الخالق شاييحه لره زمين ياراديردي.

بوندان علاوه حيزبی-توده يي ايرانين اوز نشرياتيندا يايديغي آذربايجان قوشونون تنهرانا يئريديلمه سي کيمي تحريک انديجي خبرلر ده آذربايجان ميلي حوکومتي نين بيخيلماسينا سبب اولموش و اونا کومک انتميشدير.

بنله ليکله " 21 آذر " حرکاتي ايله يارانميش گونئي آذربايجان ميلي حوکومتي اينگيلتره، آمريکا و سوونت دولتلري چکيشمه سي نين قورباني اولاراق تاپدالانميشدير.

فیرقه تشکیلاتی موهاجیرنده کومونیست سوونت حوکومتی نین تاثیر نتیجه سینده ماهیتینی دگیشدی و حیزبی-توده یی- ایرانین بیر شؤعه سینه چئوریله رک فعالیتسیز، پاسیو بیر تشکیلات اولدو. بو تشکیلات آرتیق صیغی پارتیا شکیلینه چئوریلدیگینه گؤره ایراندا فعالیت گؤستره بیلمزدی. بونا گؤره ده، ایرانین 1979-جو ایلهده کی چئوریلشینه ایشتیراک ائده بیلمزدی. ایسلام جومهوریتی قورولدوقدان سونرا ایشتیراک ائتمک ایسته دیسه ده، فایداسیز اولدو. نئجه دئیرلر: " دالدان آتیلان داش توپوغا دیر ". موهاجیرت دؤورو اوزون چکدیگیندن کؤهنه کادرلار دونیاسینی دگیشدی. گنجلر ایسه اینقیلابی احوال-روحیه نی ایتیردیلر.

سون واختلار بیر سیرا عقیده لی و کنجمیش حرکات باغلی اولانلار " 21 آذر " حرکاتینی و میلی حوکومتین برپاسی مساله سینیه قالدیراراق " 21 آذر " قروپو تشکیل ائتمیش و بو آددا ژورنال نشر ائتمگه باشلامیشلار.

حال-حاضریدا ایراندا و دونیانین دیگر نؤقطه لرینده یاشایان آذربایجانلیلار دا میلی حرکات اوغروندا مباریزه مساله سینده جانلنما یار ائتمیشدیر.

قئید ائتمک لازیمدیر کی، بو حرکات او زمان نتیجه قازانا بیلر کی، ایراندا اولان و دونیا سپه لنمیش آذربایجانلیلار دونیانین، ائله ده ایرانین حاضیرکی وضعیتینی و رئال شرایطینی نظره آلاراق بیرگه قبول ائدلمیش تاکتیکا ایله حرکت ائتسینلر.

ایگیرمی ایلدن یوخاریدیر کی، ایراندا توتالیتار شاهلیق رژیم آرادان گئتمیش، ایسلام جومهوریتی یار ائتمیشدیر.

حال-حاضریدا بو حوکومتین باشچیلاری و دموکراتیک قووه لر بیلمه لیدیرلر کی، اولکجه ده امین-آمانلیق و ایراندا یاشایان خالقارین دوستلوغو او زمان برپا اولوب مؤحکمکنه بیلر کی، اورادا یاشایان خالقار بیر-بیری نین اخلاقینا، عنعنه لرینه، میلی خصوصیتلرینه، میللت و دیلینه حؤرمته یاناشسینلار.

بونون عکسینه اولاراق، سون واختلار ایراندا حقیقی دموکراتیک رژیم یار ائدلماسی، ایراندا یاشایان خالقارین، او جومله دن آذربایجان خالقی نین میلی حوقوقلارینی برپا ائتمک اوغروندا مباریزه لری بیر سیرا ایسلام جومهوریتی باشچیلاری طرفیندن دؤزولمز تضییقلر و محرومیتلرله قارشیلانمیشدیر. بو، ایسلام جومهوریتی نین ایش باشینا گلدیکده وعد ائدیقلری ایسلام حوکومت اوصولو و دموکراتیک پرینسیپلرله او یغون دئییلدیر. ایسلام قوشونو غئیری-عرب اولکجه لری آدیقدا هئج واخت اولناری عرب دیلینده دانیشیب-یازماغا و میللتلرینی دگیشیب، عرب میللتینی قبول ائتمگه مجبور ائتمه میشلر. بلکه غئیری-عرب میللتلرین آنجاق موسلمان اولمالاری ایله کیفایتلنمیشلر.

ایسلام جومهوریتی دؤولت آپاراتیندا ایشله یین بعضی ایشچیلر ایسلامدا اولان " ال-موسلمونو ایخوه " حدیثینی دوزگون باشا دوشمه ییب، باشقا جور ایضاح ائتمگه و ایراندا میلی حرکاتین علنیه نه چیخیش ائتمک ایسته بیرلر.

ایران چوخ میللتلی بیر اولکجه دیر. اورادا ایران میللتی، خالقی یوخ، ایراندا یاشایان موختلیف میللتلر وار دیر.

بونا گؤره ده، " 21 آذر " قروپو گونئی آذربایجاندا کی میلی حرکات ایشتیراکچیلارینا گؤستریلن تضییقلری دیاندیرماغی ایسته بیر و آذربایجان خالقی نین حاقلی طلبلرینه موثبت جاواب وئرلیمه سی ایله دیکتاتور ریضا شاه

رئزيميندن فرقلي اولاراق ايسلام رئسپوبليكاسي نين اصل موسلمان و دموكراتيک بير رئزيم اولاراق، موسلمان اولکه لري ايچريسینده نومونهوي بير موسلمان اولکه سي اولماسينا اوميد اندير.

ايسماعيل شمس ايله موصاحيبه

سوال: 21 آذر حرکاتينا قدر ميلي آزادليق حرکاتي نين کنجديگي يول حاقيندا نه دئيردينيز؟

جاواب: تورک ديللي آذربايجان خالقي ايران داخيلينده هميشه خارجي دؤولتlerin مستملکه چيليك سياستي و داخيلي مورجع قوووه لره قارشي موباريزه ائتميشدير. بو موباريزه خصوصيله 20 جي عصرين ايکينجي ياريسيندا نشر ائدلميش مطبوعات و 20 جي عصرده كي اينقبلاي حرکاتلار واسيطه سيله اوزونو گؤستر ميش و گنتديکجه مرکزي حؤکومه قارشي حرکاتا چئوريلميشدير. مشروطه اينقبلاي دؤورونده ايلک دفعه اولاراق تورک ديلينده بير نئجه قزنت نشر ائدلميشدير. مشروطه اينقبلاي ايله الهه ائدلميش موفقيتلر نتيجه سيز قالميشسا دا، آذربايجان خالقي يئنه ده موباريزه ني داوام ائندير ميش، داها گوجلو بير حرکات باش وئر ميشدير. شنيخ محمد خيباباني نين باشچيلىق ائنديگي دموكراتيک حرکات بونا نومونه دير. بو حرکات خارجي سياست علئيهينه موباريزه ايله برابر مشروطه حرکاتي نين الهه ائنديگي ايالت، ويلايت، شهر و کند انجومنلري نين يارانماسي نين حياتا کنجير يلمه سي او غروندا موباريزه ايدي.

شنيخ محمد خيباباني مرکزین علئيهينه اولاراق آنا ديليني مودافيعه ائديردي. او بوتون چيخيشلاريني آنا ديلينده ائتميشدي و سونرا چيخيشلاري " تجدد " ده فارس ديلينه ترجمه ائدلميشدي. بو فاكتا ايستيناد ائده رک بير سيرا مطبوعاتدا، حئي علي آذري نين " قبيام شنيخ محمد خيباباني " اثرينده نندسه اونون فارس ديلينده چيخيش ائتمه سي حاقيندا دانيشيلير.

20 ايلدن آرتيق بير مودت اينگيليسلرين نوکري اولان ريضاخان طرفيندن آذربايجان خالقي بير چوخ محروميتلره و ميلي تحقيرلره معروض قالميش، آنا ديلينده دانيشماق بئله بؤيوک گونا و جينايت حساب ائدلميشدير.

ريضا شاه رئزيمي دئور بليدکدن و سوونت قوشونو آذربايجانا سوخولاندان سونرا " آذربايجان جمعيتي " يارانميشدير. بو جمعيتين فعاليتي حاقيندا س.ج.پيشهوري بازديغي و ايندييه دک گيزلين قاليب چاپ اولونمايان کيتابدا (س.ج.پيشهوري نين " خاطرلري " کيتابي) دئييلير: " آذربايجان جمعيتي تئهران ايرتيجا عسينيا قارشي، آذربايجانچيلىق او غروندا ايشه باشلادي... جمعيت آذربايجان قزنتيني ياري فارس، ياري تورک ديلينده نشر ائتدي... آذربايجان قزنتي خيباباني دن سونرا ميلي موباريزه يولوندا بيرينجي قده مي گؤتور موش اولدو... آذربايجان قزنتي خالق ايچريسینده سور عتله ياييلماغا باشلادي.

" آذربايجان جمعيتي " تاريخي سندلره و فاكتلارا اساسلاراق " نه فارس، نه روس " شو عاريني ايره لي سوردو.

" آذربايجان جمعيتي " اودور كي، هر ايكي دؤولت طرفيندن هوجوما معروض قاميش، اوزون مودت نه ايران نه ده سوونت مطبوعاتيندا او حرکاتين آدي چکيلمگينه بئله يول وئريلمه ميشدير.

1945 جي ايلده باش وئر ميش 21 آذر حرکاتي آذربايجان تاريخينده ان گؤرکملی و ان پارلاق يئر توتور. سئييد جعفر پيشهوري نين رهبرليگي ايله يارانميش بو حرکات تاريخده ايلک دفعه اولاراق آذربايجان خالقي نين اوغروندا ايللرله موباريزه ائتديگي آرزولاريني حياتا کنجيريب ميلي حؤکومت ياراتدي و آز مودتده اولسا دا، بو خالقين اوزونو ايداره حوقوقونو برپا ائتدي.

سوال: خالقين ميلي حؤکومته قارشي موناسيبيتي نجه ايدي؟

جاواب: 21 آذرده ميلي حؤکومتين يارانماسي موناسيبيتي ايله خالقين سئوينجي، قورولموش شنليکلر، هيجانلار، تنهراندان گلמים موخبيرلرين ده يازيلاريندا ايفاده سيني تاپميشدير. اولارين بير ي، ايسماعيل پوروالي آدلي موخبير يازير: " بو گون تبريزده موشاهيده ائتديگيم وضعيبيتي تصوير ائتمک منيم اوچون چوخ چيندير. بير چوخ شنيلر واردير كي، اولاري يازماقلا و دئمکله گؤسترمک اولماز. اولاري تصوير ائتمک اوچون رساملاردان، موسيقي شوناسلاردان و شاعيرلردن يارديم آلاماق لازيمدير. چونكي بو گون عزيز تبريزين صاف فضا سي آلتيندا جانلانان حيسييات، دؤيونن قلبير، کيشي و قادينلاري بوروموش هيجان دالغاسي تبريزين يئني بير رنگله بويانماسي، بونلارين هاميسي يوزلرله نغمه لرين يازيلماسينا، رسامليق تابلولاري نين حاضير لانماسينا و ميليونلار لا شعيرلرين قوشولماسينا زمين ياردير. من اينانيرام كي، بو عزيز تبريزده اولان قاينار هيجانلي باشلارين ايچريسندن بؤيوک رساملار، شاعيرلر و موسيقي شوناسلار چيخاقلار.

ايرانين باشقا حيصه لرينده ياشايان دموکراتيک قووه لر بئله فيرقه يه، پيشورييه موراجيعت انده رک يالواريديلار كي، توتدوغونوز يولدا سهوه يول وئر مگين، چونكي ايراندا ياشايان ديگر دموکراتيک قووه لر گؤزلريني آذربايجانا تيکيب، آذربايجان حرکاتي واسيطه سيله اولارين دا آزادليغا چاتمالارينا اوميد ائديرلر.

سوال: ميلي حؤکومتين ايصلاحاتلاري نين خالق اوزرينده تاثيري نجه اولموشدور؟

جاواب: ميلي حؤکومت دؤورونده آذربايجاندا بير سيرا گؤرونمه ميش ايصلاحاتلار حياتا گنجيريلميشدير. او جومله دن ماليکلرله کئندليلر آراسيندا قانوني، عدالتي موناسيبت ياراناراق، کندچيلر يئر صاحيبي اولموشلار. آذربايجاندا آنا ديلينده تحصيل آلاماق، حئي دانيشماق بئله بؤيوک گناه حساب ائديلميشديرسه، ميلي حؤکومت دؤورونده آنا ديلي- تورک ديلي دؤولت ديلي ائلان ائديلميشدير. بير چوخ ايقتيصادي و ايجتيماعي ايصلاحات عمله گلמים، آذربايجان بانكي و اونيونسينتت يارانميشدير. بو ايصلاحاتلار آذربايجان خالقنن ايللردن بري اورگينده بسله ديگي آرزولاريني حياتا کنجيرديگينه گوره، خالق اورکدن ميلي حؤکومته طرفدار اولموشدور.

سوال: پيشهوري روسلارين آدمي ايدي- مؤوضوعونا موناسيبتينيز؟

جاواب: 1941 جي ايلده سوونت قوشونلاري ايرانين شيمالييني ايشغال ائتديکن سونرا تنهراندا کومونيستلرين و کومينتئرن عوضولري نين ايشتيراکي ايله توده پارتيياسي ياراندي. سوونت ايتيفاقي ايکي مقصدله بو پارتيياني دستکله

بیردی: ایراندا کومونیست پارتییا یاراداراق شرقی آروپادا اولدوغو کیمی اونو نوفوزو آلتینا آماق و توده پارتیاسی نین کومگی ایله شمال نفقتی نین الده ائتمک. آذربایجاندا " آذربایجان جمعیتی " توده پارتیاسینی ایستهمه دیگینه گوره، آذربایجاندا فعالیت گؤستره بیلمه دی. " آذربایجان جمعیتی " باغلاندیقان سونرا، آذربایجاندا ایکی تشکیلات یاراندى: آذربایجان توده تشکیلاتی و آذربایجان زحمتکشلر تشکیلاتی. توده پارتیاسی نه تهراند، نه ده آذربایجاندا سوونتلرین ایستک و آرزولارینی حیاتا کئچیره بیلیمه رک موفقیقت قازانا بیلیمه دیگینه گوره اوزون مودت سیاسی فعالیتده اولان و نوماینده لیگی تهراند مجلسینده قبول اندیلیمه ین سنئید جعفر پیشهوری، میر جعفر باغیروف طرفیندن باکیبا دعوت اولونوب اونا آذربایجاندا دموکرات فیرقه سی تشکیل ائتمک تکلیف اولوندو. او بو تکلیفی رددانده رک روسلارا اینانمادیغینی دئمیشدیر. پیشهوری کومینتئرن عوضو اولمامیش، باکیبا ایران کومونیست عدالت پارتیاسیندا ایشتیراک ائتمیشدیر. بو پارتییا موسکوا یا تابع اولمادیغینا گوره سووت ایتیفاقی. کومونیست پارتیاسی طرفیندن داغیدیلیمیش و بیر نئچه عوضو، او جومله دن میرزه علی شبوستری نین ایکی قارداشی میر جعفر باغیروون ایله اولدورولموشدور. پیشهوری هئچ واخت روسلارین الینده آلت اولمامیش، آذربایجان خالق نین آزادلیغی اوچون چالیشمیشدیر.

او، تبریزده اولان سیاسی تشکیلاتلارین وضعیت نین نظره آراق خالق نین آزادلیق یولوندا بیر خیدمت گؤستریمک مقصدیله، آف-نی تشکیل ائتمیشدیر. پیشهوری بیئی تاپیلیمیش خاطره لرینده او زامان تبریزده اولان تشکیلاتلار حاقیندا یازیر: اوزون مودتدن بری توده نین آذربایجان تشکیلاتی بؤحرانلی بیر حال کئچیریردی. ایالت کومیته سی نین باشیندا دورانلارین اکثریتی تهراندان گلدیگینه و مرکزیت باغلی اولدوقلارینا گوره توده تشکیلاتی خالقین اعتمادینی قازانا بیلیمه دی.

پیشهوری آذربایجان زحمتکشلر تشکیلاتی حاقیندا یازیر: زحمتکشلر تشکیلاتی آراسیندا خالق رهبرلیک انده بیلن آداملار نظره چاپمیردی... بو تشکیلات فهیمی نین حیلله گریگی نتیجه سینده تنز بیر زاماندا داغیلدی... او قولچوماقلیق و اوغورلوق ایله تانینان لوتولاردان مشهور قولیبولری بو تشکیلاتین ایچریسینه داخل اندیب، اونلارین واسیطه سیله خالق قورخوتماق، ائو سویماق، آدام اولدوریمک، پول آماق کیمی ایشلر ایله تشکیلاتی بدنام ائندی.

آذربایجان دموکرت فیرقه سی تشکیل اندیلیمه هم آذربایجان توده تشکیلاتی، هم ده آذربایجان زحمتکشلر تشکیلاتی فیرقه یه قوشولدو. معلوم اولدوغو کیمی، بو ایکی تشکیلاتین مقصدی اساسن صینفی مباریزه، آف نین ایسه مقصدی عوممخالق دموکراتیاسی ایدی. بئله لیکله فیرقه ده، حئی باشچیلار آراسیندا نئچه تیره لیک یاراندى. بیر قروب تهراندین طرفینی ساخلاپیر، دیگر دسته سوونتلرین طرفینی توتاراق آذربایجان سوونتلشدیریمک ایسته بیردی. بوندان علاوه ، فیرقه یه داخل اولان بیر سیرا ناصالح عوضولرین بعضی اوزباشینا و یاراماز ایشلری خالقین ناراضیلیغینا سبب اولوردو. دیگر طرفدن ستالین نین قواملا موقایله باغلا یاراق، آذربایجان الی- قولو باغلی قوامین ایختیارینا قویماسیندان و اونون پیشهورییه مکتوبوندان سونرا، پیشهوری نه انده جگینی بیلیمیردی. هم ایران دؤولتی هم ده روسلار اونون علنییه ایدیلر. بونا گوره ده روسلار اونو ایراندان گنتمگه مجبور ائندیلر و باکیبا اولدورولر. پیشهوری ایراندا قالسایدی بئله هر ایکی طرف اونو اولدوره جک ایدیلر.